

HEMBYGDEN

Medlemsblad för
Upplands Väsby Hembygdsförening

Nr 4 December 2005
Årgång 34

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet.....	3
Hedlunds historier.....	5
Vid juletid, ett spelmansminne.....	6
Byggnadsminnen.....	7
Ån som vände sitt lopp.....	8
På väg mot Väsby station.....	8
Almqvistaren.....	9
Sommarsurr.....	9
Året runt i bilder.....	10
Backpegel.....	12
Livsmedelshandlare på 50-talet.....	14
Traditionellt bak.....	15
Bland gästar och spöken.....	15
Fotodokumentationer.....	16
Känner du igen detta hus?.....	17
Minns du Väsby.....	18
Tiderna äggkalas.....	19
Planremisser under 2005.....	20
Kärt barn har många namn.....	22
Bildgåta.....	22
Hembygdsföreningens remissvar för Östra Frestaby.....	23
Översiktsplanen ”Den moderna småstaden”.....	24
Boktips.....	26
Julgåtan.....	28

Där inget annat anges har fotona tagits av Inga Lisa Gustafsson.

www.upplandsvasbyhembygdsforening.se

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare.

Ansvarig utgivare: Inga Engdahl • Layout: Tryckpunkten (e-post: tryck.en@telia.com).

Tryck: Wäsby Tryckeri. Tryckt med miljövänlig färg och miljövänligt papper i 600 ex.

Ordföranden har ordet

Några rader om samarbete.

En aktivitet som tagit stor plats i vårt föreningsarbete är samarbetet med kommunen om nationaldagsfirandet. I år var det första gången vi firade nationaldagen med en helgdag och om vi följer utvärderingen som gjordes kommer nästa års firande att få en finare inramning och fler skall kunna uppleva mer på tunet vid Hembygdsgården där vi självklart skall vara.

Under våren hade vi ett givande samarbete med stadsträdgårdsmästaren när det gällde namngivandet av vattendammarna vid Hammarby kyrka. De namn vi föreslog fastställdes av kommunfullmäktige och nu heter dammarna Trinningen, Wiks bro- dammen och Klockareboldammen.

Till det pågående projektet "Upplevelserika Väsby" medverkade vi med bla cykeltur runt den tänkta 15 kilometersslingan och berättade vad vi visste om platser och människor utefter slingan, som ringlar sig genom alla kommunelar.

När jag ser tillbaka på vad vi i hembygdsföreningen lagt ned mycket arbete och tid på under året så är det alla de remissvar kommunen bett om, Sanda ängar, Norra Bollstanäs, Östra Fresta, för att nämna några.

Vid flera tillfällen har man också från kommunens sida tagit informella kontakter i frågor som vi känt oss stolta över att kunnat avge svar på vilka sedan beaktats av berörd kommunal nämnd.

I juryn för "Årets Väsbybo" finns vi tillsammans med bl.a Väsby Kvinnliga Företagarförening .

Tillsammans med Friluftsförbundet har vi arrangerat Vikingalunken, en tradition som tagits upp igen.

Med Fresta församling jobbade vi fram utställningen "Bollstanäs då och nu". Utställningen besöktes av över 500 personer.

Väsby Trädgårdsförening har sett vår hembygdsgård som en plats där de vill vara med sin växt- bytarmarknad och vi ser dem som rådgivande experter på vilka växter vi skall plantera för att få en tidstypisk trädgård.

Studieförbunden är sedan många år viktiga partner i olika arrangemang som vandringar och all- sångskvallar.

Samarbete är viktigt, det breddar vår verksamhet och ger oss och våra samarbetspartners förståelse för varandras arbetssätt och

möjligheter.

Nu önskar jag er alla en fröjdefull jul.

Kjerstin Björkman

ordförande

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

**Öppet hus i advent
på
Hembygdsgården**

Söndagen den 4 december, 13-15

Musikunderhållning,
glögg och pepparkakor

Hembygdsgården: Hagvägen2/Pukslagargatan

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

Grötfest
i
Ladugården
28 dec. kl 19.00

UNDERHÅLLNING
GRATISLOTTERI

Välkomna med anmälan till
Inga Lisa tel 590 336 42
senast 20 december

Hembygdsgården: Hagvägen2/Pukslagargatan

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

FÖLJ MED BORTÅT VÄGEN-
nedslag i svensk väghistoria

Käseri med diabilder
Klas Lundkvist

Söndag 22 jan kl 13
i ladugården

Hembygdsgården: Hagvägen2/Pukslagargatan

Hembygdens redaktion
önskar alla läsare en
God Jul och
Ett Gott Nytt År

Lennart Hedlund, född och uppvuxen i Upplands Väsby, har lovat ge Hembygden några glimtar av sina barn- och ungdomsminnen. Här kommer den sjuttonde av

Hedlunds historier

Lilla Koppran

För oss som bodde i gamla Väsby, var den Konsumbutikens ovärderlig. Det hade länge framförts önskemål om en butik i området och 1920 köptes Rohyddan in för 960:-. I september samma år beslöt styrelsen att öppna en mjölkbod på tomten. De tre första åren hölls filialen öppen endast under eftermiddagarna, men från 1924 hölls den öppen hela dagarna. Och försäljningen gick så bra att man beslöt att bygga en ny fastighet på tomten. Fastigheten kostade nära 20.000:- att uppföra. Första årets försäljning uppgick till 91.130:-.

Nu när det drar ihop sig till jul, är juls skyltningen det jag först kommer ihåg. Föreståndaren hette

Julkort. Teckning av Curt Nyström.

på den tiden Hildersson, och han hade en otrolig förmåga att få oss ungar att hänga utanför fönstren och beundra hans arbete. De flesta kunderna, även vuxna, tog sig en titt på hans arbete innan de gick ned till stora Koppran vid stationen och jämförde. Hilderssons skyltning vann.

Efter Hildersson följde Sven Nicklasson, som också han gjorde hyfsade skyltningar, men inte i Hilderssons klass.

Lilla Koppran 2005

Butiksfastigheten står kvar vid Backgränd, men är nu privatboende. Men tänk Er hur den såg ut på 20-talet. en stentrappa upp till butiken, där man först kom in i speceriaffären, och ett par steg till vänster var man inne i mjölkaffären. Det är lite skillnad mot dagens butiker och visst är det nostalgiskt att tänka på hur det var på den tiden.!

Ur "HVAR 8 DAG"

Hembygdsrörelsen

Finns där du bor

Vid juletid, ett spelmansminne

Stockholms sjömanskyrka/Sjömansinstitutet ligger inklämt mellan Katarinavägen och Stadsgrådsleden på Södermalm i Stockholm. Där verkade under många år sjömansprästen Allan Christiernin och hans goda medarbetare.

Från begynnelsen metallarbetare hade Allan studerat och blivit prästvigd i svenska kyrkan. Han var en robust karl med kärnfullt uttryckssätt såväl i dialogen som i sina predikningar från den uppbyggda kommandobryggan, vilket utgjorde prediko- och talarstol i Sjömansinstitutets stora sal.

Församlingen utgjordes av sjömän från olika fartyg på de sju haven som tillfälligt råkade befinna sig i land i Stockholm. De sökte gemenskap hos Allan och hans folk i Sjömansinstitutet. Speciellt inför julhelgerna kom sjöfolk som befann sig långt borta från sina hemmahamnar till denna gemenskap.

Under 1950-talet, varje år några dagar före jul, brukade man anordna en tillställning på Sjömansinstitutet för de i land varande sjömännen. I denna ingick lekamlig spis i form av risgrynsgröt, skinksmörgåsar och kaffe med dopp. Dessutom fick man sång och musik av olika slag samt ett kärnfullt tal inför stundande julhelg av Allan Christiernin, som andlig spis.

Den musikaliska menyn bestod av olika ensembler, vilka gärna återkom regelbundet år efter år när Allan kallade på dem.

Där var den skönsjungande manskvartetten Synkopen, som ofta hördes i radion på den tiden. Saga Sjöberg sjöng vackra visor till eget gitarrackompanjemang och Calle Jularbo med trio spelade gammal dansmusik på sitt alldeles speciella sätt som ingen annan. Vi var en liten grupp om fyra fiolspelmän och en sångare och gitarrspelare, som spelade folkmusik från olika delar av vårt avlänga land.

Sist, men inte minst, bidrog de församlade sjömännen med kraftfull allsång ledd av en av Allans medarbetare. Man sjöng bl a sjömans-

sånger t ex ”Rolling home” och dessutom ett antal av de kända svenska julsångerna. Det blev en alldeles speciell känslofylld stämning när de grova mansrösterna förenades i julsångerna som vanligen brukade framföras av betydligt ljusare röstlägen än sjömannens unisona kör.

Allan Christiernin och hans hustru bodde i en liten lägenhet belägen ovanpå Sjömansinstitutet. Allan berättade att han vid ett tillfälle under julkvällen väcktes av en signal på dörrklockan redan vid halvfyratiden på morgonen. När han öppnade hemmets dörr, stod där ute i farstun ett par frusna gamla sailors från handelsflottan som han kände sedan tidigare.

När han frågade vad de hade på sina hjärtan i den arla morgonväkten, så svarade de: ”Hör du, Allan, det är ju jul nu, å vi är långt hemifrån. Skulle du vilja ”snacka” om julen för oss en liten stund där nere i lokalen? Det skulle kännas fint om du gjorde det, nu när vi går här på driven i stan.”

Allan var omgående klar på deras behov av värme och samtal. Han klädde på sig en morgonrock, väckte hustrun och bad henne koka kaffe och göra några smörgåsar. Så gick han och de båda sjömännen ner till Sjömansinstitutets lokaler. De slog sig ner i varsin bekväm stol och så ”snackade” man om julen på sjömansvis. Det gav till resultat att de båda sjömännen berättade om sina upplevelser om julen och dess firande ombord på fartyg till havs och i främmande hamnar långt borta. ”Snacket” avrundades så småningom med morgonkaffet och smörgåsarna.

”När vi skiljdes åt efter ett par timmar, var grabbarna förhoppningsvis både varma och mätta. De verkade även nöjda med ”snacket” om julen som de bett mig om. Självt gick jag upp till bostaden och riggade om, ty jag skulle ju hålla julotta för ilandgångna sjögrabbar klockan 07:00 på juldagsmorgonen,” slutade Allan sin lilla berättelse om vad som kunde inträffa för en sjömanspräst vid juletid i Stadsgråds kvarteren.

Lars Erik Jansson

Byggnadsminnen

En byggnad som kan komma i fråga för att bli förklarad som byggnadsminne skall ha stort kulturhistoriskt värde, byggnadsskicket skall åter spegla sin tid och den skall vara välbevarad. När en byggnad blir byggnadsminne bevaras inte bara den rent tekniska bebyggelsehistorien utan också informationen om våra förfäders sätt att leva.

Om byggnaden är i kommunal eller enskild ägo kan den enligt kulturminneslagen förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Om byggnaden är i statlig ägo är det regeringen, som på förslag av Riksantikvarieämbetet, fattar beslut om byggnadsminnesförklaring. Målet med att skydda vissa byggnader med lagar är att de skall bevaras åt framtiden och att gamla byggnadsskick inte skall falla i glömska.

Torsåkers magasin

Innan någon byggnad blir byggnadsminne skall länsstyrelsen eller regeringen utfärda skyddsföreskrifter vari det anges hur byggnaden skall vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras. Beslut om byggnadsminnesförklaring fattas först sedan fastighetsägaren har godkänt skyddsföreskrifterna.

Vem som helst kan hos länsstyrelsen väcka frågan om att en byggnad bör byggnadsminnes-

förklaras. Byggnaden bör dock vara unik och av mycket stort värde. Den skall vara en tillgång för vårt gemensamma kulturarv. Byggnadsminnena skall visa ett tvärsnitt ur bebyggelsehistorien. Inte bara slott och herresäten skall skyddas. En enkel lada kan vara lika värdefull att bevara.

Inom varje kommun kan en detaljplan skydda byggnader, som är värdefulla, men inte byggnadsminnesförklarade. Det innebär att alla åtgärder som kan förändra byggnaden, kräver bygglov.

I detaljplanerna används bokstäverna q och Q som symbol för kulturhistoriskt märklig byggnad. I äldre stadsplaner används ibland k och K-märkt. Ingen av dessa bokstavsmarkeringar, varken Q, som gäller nu, eller det avskaffade K, betyder att en byggnad är byggnadsminne.

I Upplands Väsby finns fyra byggnader som är byggnadsminnesförklarade. En av dem är Torsåkers magasin. Allén som leder fram till Torsåker och magasinet är naturminnesförklarad, men det är en annan historia.

Magasinet står vackert vitkalkat vid väggkanten. De svartmålade luckorna är stängda. Spannmålen som en gång förvarades och försvarades, kunde innebära skillnaden mellan liv och död ett nödår. Ett spannmålsmagasin som det på Torsåker, var inte byggt för att stå emot en stormning, det skulle klara en uthållighetsstrid utan att veta hur länge.

Inkörsporten med inskriptionsplatta ovanför

Det var kung Fredrik I som under 1700-talets första hälft införde sockenmagasin för spannmålsdepåer för att undvika svält vid missväxt. Depåerna skulle klara både behoven av utsäde och av spannmål för hushållsbruk.

Torsåkers magasin uppfördes 1763. Byggherre var Fredrik Gyllenborgs änka, Elisabet Stierncrona. Gyllenborg hade varit herre på Torsåker sedan 1729. Han ägde också Brunnby, Dyvinge, Eggeby, Ekeby, Fresta by, Odenslunda, Fresta Smedby, Trynninge (Stjärnberg), Vallensjö, och tre gårdar i Vik. Gyllenborg dog 1759.

Torsåkers magasin var inte avsett att vara sockenmagasin, utan byggdes för godsets eget behov.

En numera tämligen oläslig inskrift omtalar att det byggdes som ”Thorsåkers egendoms underlydande bönder och torparens spannmålsmagasin 1763. FSGB-EJSC1” – det sista syftar på makarnas initialer.

Magasinet blev byggnadsminne 1997.

Inga Lisa Gustafsson

Källor:

Stockholms byggnadsminnen, länet/K. Juvander

En bok om Upplands Väsby/Nordström-Curman

Forts. i nästa nummer.

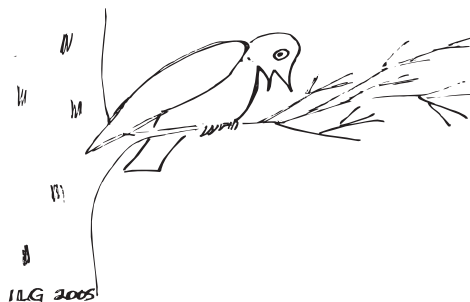
Ån som vände sitt lopp

På 50-talet arbetade undertecknad på AB Optimus, och några och 20 år som man var, så gillade jag att åka och fiska (meta). Jag och en kamrat var några gånger upp till Runsahället och metade från bron där, som gick över ån som fanns och finns mellan Runsasidan över till Rosersberg. På den tiden var det högt vattenstånd och strömt där och vattnet rann med fart söderut IN i Oxundasjön. Man fick bottenmeta d.v.s. ett ganska tungt sänke fick ligga på botten och kroken med masken på fick följa strömmen i en tamp på cirka 30-40 cm. Det var roligt mete, man fick ganska stora abborrar där. Men det var ganska djupt, 120-130 cm fick man ta till.

Döm om min förvåning när jag i slutet av 90-talet cyklar den vägen och stannar till på bron. Det är helt förändrat, lågt vattenstånd, bara 30-40 cm och vattnet rinner mot norr UT ur Oxundasjön!!! Nu är frågan, är det landhöjningen eller vattenavdunstningen eller förmodligen både och som åstadkommit detta.

Och dessutom, vägen och bron ser likadana ut nu som för 50 år sedan, men bron borde väl vara ombyggd några gånger. Jag kan i varje fall svära på att det var som jag beskrivit det, då på 50-talet. Vore intressant om någon som läser detta har något att tillföra i ämnet.

Sixten Edling

På väg mot Väsby station

Långt upp på kala björkens gren
en ensam snöskata man ser,
och från sin höga position
hon kikar ner på vår station.

Hon kanske inte alls förstår
att folk på väg till jobbet går
när dom i stora skockar står
och väntar på sitt pendeltåg.

Tror hon sig kanske vá en tupp
när hon har satt sig så högt upp?

Eller önskar hon endast ett nytt perspektiv
på sitt fågelliv?

Ur boken ”Tankar och tillfällighetsverser” av
Ingegärd Hedin, Runbybo

Almqvistaren

Det duger ej att frossa

och äta fett och styvt

då man har vardagsfrossa

och varje ben är styvt.

C J L Almqvist, ur Sesemana

Sommarsurr

Den nu länge sedan svunna sommaren, vad minns vi av den? Regn och rusk, sol och värme? Sommarcaféet har i både regn och sol haft flaggan i topp sin femte säsong. Öppningsdagen den 22 maj sammanföll med målargruppen Penseldragets vernissage och hundratalet besökare ville både titta på konst och dricka kaffe. ”En alltigenom lyckad dag” kan man läsa i cafédagboken. Konstutställningen kunde beses t o m 6 juni och över sommaren har det sedan funnits några hundra äggkoppar, samlade till en utställning i mangårdsbyggnaden, att titta på. Sommarloppis har pågått i visthusboden som vanligt och den som har velat, har kunnat titta in i Zamores stuga och se på utställningarna där.

Saga Granfors, Inga Lisa Gustafsson och Birgitta Baumann sjunger till Edvard Österlunds och Sixten Edlings dragspelslåtar.
Foto: Rune Milde.

Varje onsdag träffas Åsa och Tommy Backholm, Staffan Anderberg, Ulrica Danielsson och Lina Bylund med barnen Frida, Robbin, Elin (sover) och Ami på sommarcaféet.

I juni levererades dragspelslåtar på förstukvisten av Lennart Carlsson och sista cafédagen i augusti spelade Sixten Edlind och Edvard Österlund dragspel och Birgitta Baumann och Saga Granfors sjöng, då och då förstärkta av undertecknad. Cafégästerna passade också på att ta sig ton vid detta tillfälle.

Sommarcaféet har i år kunnat räkna in 672 besökare. Om man tar med dem som drack kaffe vid friluftsgudstjänsten, nationaldagen och hembygdsgårdens dag, så blir det några hundra till. Besöksfrekvensen stiger stadigt. Har Du tid och vill hjälpa till med något, så hör av Dig till någon i styrelsen.

Inga Lisa Gustafsson

Året runt i bilder

Januari

Ebon Haglund vid fotoutställningen i Bollstanäs församlingshem.

April

Vivi Wallin och Gunborg Lejon berättar om hembygdsverksamhet i Väsby centrum.

Februari

Kerstin Kéry och Victoria Baumann sorterar böcker till bokloppis.

Maj

Målargruppen Penseldraget ställer ut konst i hembygdsgården. Bild från förmaket.

Mars

Ulla-Britt Löfgren dukar upp sitt bord inför "Galleri Ladugården".

Juni

Caféunderhållning med Lennart Carlsson på farstuvikvisten. Foto: Birgitta Baumann.

Juli

Hedersordförande Bertil Widlund 90 år. Grattis Bertil!

Oktober

Konstsmiden K. Rautakangas sätter en järnring runt vårdrädet.

Augusti

Dragspelarna Edvard Österlund och Sixten Edling spelar sista cafédagen.

November

Nytt för i år: Bokskåp i mangårdsbyggnaden.

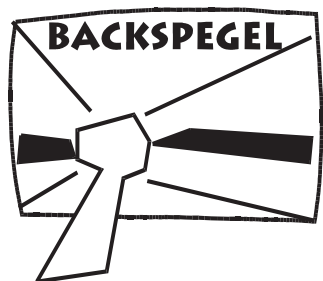
September

Växtmarknadsdag för Väsby Trädgårdsförening vid hembygdsgården.

December

Pilen pekar mot ladugården. Grötfest!

Hembygdsgårdens dag

Hembygdsgårdens dag firades den 14 augusti med sedvanligt stor loppmarknad, försäljning av hantverk och honung samt kaffeservering i trädgården. Kerstin Hammarin, som varit sammankallande i valberedningen i många år och nu allt som oftast syns bland kaffekopparna i sommarcaféet, gratulerades i efterskott på 75-årsdagen med kaffe och tårta i förmaket.

Hus och bodar var öppna och man kunde titta på fotodokumentationer av olika områden i Upplands Väsby eller testa sina kunskaper om udda föremål i en tipsrunda. Korv och glass fanns att köpa och lyckan kunde frestas i kaffelotteriet.

Kerstin Lindkvist underhöll på dragspel och fick spontan förstärkning av Siv Sabel på fiol.

Så många hade goda kunskaper om udda föremål att lotten fick avgöra. Vinnare i tipspromenaden blev Viola Danielsson och Henry Svensson.

Inga Lisa Gustafsson

Siv Sabel och Kerstin Lindkvist spelar.

Växtmarknad

Den 24 september hölls växtmarknad vid hembygdsgården. Medlemmar i Väsby Trädgårdsförening sålde gammaldags växter och delade med sig av sitt överflöd från köksträdgården. Man delade också med sig av sina kunskaper, bl.a. genom en skärmutställning om olika tomat sorter.

Växtmarknaden var välbesökt och glada fyndare flockade runt stånden på gården. Många passade också på att njuta av en strålände höstdag med en kopp kaffe på tunet.

Inga Lisa Gustafsson

Trädgårdsföreningens tomatinformation

I hämlarna på Almquist

Den varma sensommarlördagen 17 september samlades vi vid Sättra Gård för en vandring i Almquists fotspår.

Vi började vår vandring vid Sättrabadet där det var ljumt i luften och vattnet på målarfjärden utan en krusning.

Längs Upplandsleden gick vi mot Grimstahamn där vi gjorde ett kort stopp vid husgrunden och Kjerstin Björkman läste ett stycke ur Grimstahamns Nybygge. Vidare mot Färjkarlstorp och järnåldersgravfältet där vi intog vår matsäck och fick veta lite om Runsa Slott och jätten Runse som enligt sägnen är upphov till gårdsnamnet.

Efter en välbehövlig vilopaus fortsatte vi mot Stenhugget där arrendator Brost tog emot oss och berättade Stenhuggets historia.

Därefter en kort promenad genom skogen fram till våra bilar på parkeringen vid Sättra och vips var vi framme vid vårt 2000-tal igen.

Kjerstin Björkman

Byggnadshistorisk vandring Runby Backar – Väsby Centrum

Är det verkligen 20 år sedan Bo 85? Det var den första frågan vi ställde oss i den grupp intresserade Väsbybor som valt att följa med arkitekten och byggnadshistorikern Klas Lundkvist på en vandring från Runby till Centrala Väsby söndagen den 9 oktober.

Klas fick oss att inse hur värdefullt det varit att så stora partier skog kunde bevaras och att dessa också på ett harmoniskt sätt inramat de välplanerade lekplatserna.

Stjärhusens historia kunde Klas redovisa i detalj. Tänk att det då – för 50 år sedan – var så att Metallverken för att få den arbetskraft man behövde måste konkurrera med andra arbetsgivare genom att locka med attraktiva bostäder. Tiderna förändras. Vid Runby Torg stannade vi och betraktade med viss förstämning det gamla Servicehuset, nu tomt på service och sålt till ett internationellt fastighetskonsortium.

Vi lämnar Runby via Bankes bro över järnvägen. Vid korsningen Centralvägen- Industrivägen gav oss Klas historien om en av de första kooperativa butikerna som bra precis låg där Coop Konsum ligger i dag.

Vi avslutade den två timmar långa vandringen genom att beundra de nya husfasaderna på

Dragonvägen. Här har omvandlingen till ”den moderna småstaden” verkligen påbörjats.

Tack Klas för att du försökte lära oss att se på våra vardagsnära hus med lite andra glasögon.

Siv och Nils Rydén

Bokloppis

Höstens bokloppis ägde rum 22 oktober. Bokköparna fick trotsa ett ihärdigt regn för att fynda i ladugårdslådorna, som innehöll allt från kökspoesi till kattskötsel. En värmande kopp kaffe kunde intas vid sidan av och en skolklass från Bollstanäs sålde hembakat kaffebröd i en hörna.

Bokförsäljning och kaffe inbringade 2.350:-

Inga Lisa Gustafsson

Årets sista vandring.

Årets sista vandring startade vi från Eds kyrka och vandrade i den grå men milda novemberdagen via Hammarby kyrka till Fresta kyrka.

Under vägen gjorde vi stopp där det fanns något intressant att berätta.

Särskilt intresse ägnades åt de tre kyrkornas historia.

Deltagarna var nöjda med sin Allhelgonadag och önskade att vi även nästa år arrangerar den numera traditionella kyrkvandringen.

Kjerstin Björkman

Livsmedelshandlare på 50-talet

Efter att under två år ha levererat varor till mina kunder med paketykel hade jag detta år – 1953 – fått möjlighet att köpa en bil för detta ändamål. De kunder som själva handlade i butiken, fick kostnadsfritt sina varor hemkörda till bostaden. Telefonorder med hemkörning kostade däremot en krona.

Jag förstod i ett tidigt skede av min verksamhet som livsmedelshandlare i Väsby att jag måste satsa på färskvaror. Konkurrenten var ”knivskarp” i vår kommun. Vi var tre privathandlare och det fanns två konsumbutiker i det centrala Väsby. Innevånarantalet var då i hela kommunen c:a 6.000 personer och jag antar att i det centrala Väsby då bodde c:a 1.000-1.500 personer. Varje kund var av mycket stor ”vikt” för företagets överlevnad.

Under 1950-talet fanns det i vår kommun ett stort antal trädgårdsmästerier, där man dagligen under sommarhalvåret kunde skaffa färska grönsaker. Där var bilen en nödvändighet. Vid andra tider på året ”torgade” jag, de första åren vid Klarahallarna och när dom flyttade till Årsta, blev det lite längre att köra. Torgdagar var för mig måndagar och torsdagar, dessa dagar blev långa arbetsdagar. Väckarklockan ringde kl. 5, en snabb frukost i bilen, framme vid Klarahallarna kl. 6. Handlar frukt och grönt mellan 6 och 7, en snabbkaffe och litet prat med morgonpigga kollegor, sedan i bilen och hemfärden går till Väsby. Klockan halv åtta är jag tillbaka i Väsby. De nyinköpta fräscha varorna plockas upp i butiken och den öppnas kl. 9.

Bilen gjorde att jag kunde utöka min kundkrets utanför centralorten. Det gjorde att min första lilla bil blev för liten och en större inköptes efter några år och 1959 blev firmabilen en vw-buss. Utkörning av varor till kunder på den östra sidan av samhället var torsdagar, ordern skulle vara inringd före kl. 15. Jag skall här försöka beskriva min färdväg till mina kunder.

Första anhalt var slottsköket på Stora Wäsby, sedan förvaltarens Olgemars bostad, elevhemmet på Stora Wäsby var en stor kund. Gården hade då ett 10-tal jordbrukslever (lär ha varit en mycket

eftersökt praktikplats). Nästa leverans var Hammarby Apotek hos apotekare Sjöstrand, sedan till doktor von Bahrs bostad på Löwenströmska sjukhuset.

Därifrån går varubilen till Waldemar Vigg på Skälby gård, min äggleverantör samt till familjen Karlsson, som också bor på Skälby. Färden går sedan till Riberdahls på Nibble gård, nästa anhalt är disponentbostaden vid Sprängmedelsfabriken, där familjen Wrangel har sin bostad och till familjen Hollertz, som bor i huset intill. Nästa leverans går till Torsåkers gård, där familjen Renander har sin bostad och till trädgårdsmästaren Oskar Ljungbeck. På Torsåkers gård i den s k Stenvillan bor en gammal trotjänare på gården. Hon hette Hulda Jansson, krokig av hårt och tungt arbete, men alltid glad och tacksam för att jag kom med varor till henne. På en utgård till Torsåker, Stjärnborg, bor familjen Karlsson. Varje torsdag när jag har levererat varorna, bjuds jag på kaffe och nybakade bullar, ett angenämt avbrott på arbetsdagen. Efter kaffepausen har jag bara en kund kvar på dagens varuleverans och det är familjen Fredriksson på Hargs säteri. Därifrån går färden tillbaka till Björkvalla och vid hemkomsten är klockan mellan 17 och 18. Butiken stängs kl. 18, därefter redovisning m.m. ungefär en timme. Hemkomst till bostaden kl. 19 – en lång arbetsdag – 14 timmar.

Jag har med denna beskrivning velat visa hur anorlunda dagligvaruhandeln var i vår kommun för 50 år sedan. Då var Konsum Väsby den store aktören, sedan vi små privathandlare, som alla kämpade en hård kamp för att överleva. En årsomsättning i en livsmedelsbutik för 50 år sedan, är en dagskassa i dagens Supermarket eller Maxi-butiker.

Men det är en sak som dagens kunder går miste om och det är det personliga bemötandet, som kunden fick i den lilla köpmannabutiken. Då rättade sig handlaren efter kundens önskemål. I dagens jätteaffärer är det tvärtom. Butiken eller butikskedjan bestämmer vad du skall köpa. Det är en tråkig utveckling, tycker en gammal Väsbyhandlare.

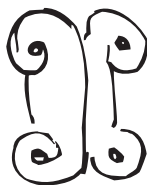
Yngve Walerud

Traditionellt bak

Saffransbrödet till jul har sina speciella modeller.

Gullvagn eller
Julekors

Julgalt

Pojke

Lindebarn

Prästens hår

Luciakrona

Modern lussekatt

Bland gastar och spöken

Egon Lindholm, amatörforskare och en av hembygdsföreningens grundare, saxade följande historier ur Landsmålsarkivet i Uppsala 1980. Egon skriver att han inte ändrat på händelserna, men däremot på madam Janssons uttal av orden så att det blir ett språk för vår tid:

Madam Johanna Fredrika Jansson, som föddes 1834 i Skånella, kom till Ed vid fem-sex års ålder och har hela tiden tillbringat sitt liv där, 1896 bodde hon i Övre Runby. Madam Jansson var söndagsbarn och hon berättar följande: "En gast har jag hört, det var vid Bromsboda, jag var bara tie-elva år. Han grät som ett litet barn. Det var folk som bodde vid Stora Bromsboda och vi tyckte det var underligt att inte Svenssons hade lilla Kalle inne om kvällarna. Vi hörde det,

nästan var kväll. När han senare kom närmare vår trakt fick vi inte vara ute."

Historien sattes i samband med att en flicka, som tjänade piga vid Lövsta, gjorde av med ett barn. Det var det lilla barnet som gick igen.

Madam Jansson berättar vidare: "Jag såg en gång en gumma, som var död, men som gick igen. Jag såg henne gå ut ur sin stuga och lägga undan nyckeln samt gå över vägen till sin ladugård, hon hade en bytta i handen. Jag stupa med foten mot en sten, sen såg jag inget mer. Så fort man blykster (ser bort) så är det slut. Jag fick senare reda på att hon dött för flera dagar sedan." Detta skedde i Runby.

Vid Bisslinge fick inte madam Jansson ligga i fred, för sängkläderna kastades omkring på golvet. Hon låg där tre veckor och hon försökte binda fast kläderna vid sängen men det hjälpe inte.

Vid Skotthökarnas grind vid Elvsunda i Ed har det också funnits en gast.

Fotodokumentationer

Hembygdsföreningen har under våren 2005 genomfört några fotodokumentationer som finns på föreningens hemsida www.upplandsvasbyhembygdsforening.se: klicka vidare: -> Kulturmiljö -> Fotodokumentationer:

- Brunnby Park - Carlslund
- Kapellet
- Milstenar (se även Hembygden 3 -2005)

Varje dokumentation består av dels en kort sammanfattning med ett mindre antal bilder, dels ett fotoalbum i pdf-format (Acrobat Reader) eller som ett "bildreportage". För de som inte har tillgång till internet så finns dokumentationerna givetvis även tillgängliga på Hembygdsgården.

Olika former av dokumentation har alltid varit en viktig del i hembygdsrörelsens arbete. Inte minst viktigt är fotografier - både att ta hand om äldre fotografier och att fotodokumentera de förändringar som sker fortlöpande. Upplands Väsby Hembygdsförening försöker att regelbundet göra olika dokumentationer av förändringar i kulturmiljön.

Det kan gälla bebyggelsen och landskapet, men även olika vardagsmiljöer är viktiga att dokumentera - det är inte bara det vackra eller speciellt värdefulla som är viktigt att dokumentera för framtiden.

Då vi inte kan se allt som händer inom kommunen, t ex förändringar av bebyggelsen (rivningar, ombyggnader), så är din insats viktig: kontakta styrelsen om du har förslag på sådant som bör dokumenteras eller du själv kanske har tagit bilder som visar viktiga förändringar och som kan vara intressanta för fler.

Dokumentationerna görs inte bara för i dag utan främst för framtiden och för att vara en del av vårt kollektiva minne. För att få en så lång livslängd som möjligt på bilderna så fotograferar vi på negativ färgfilm och gör vanliga färgkopior, även dia-film av bra kvalitet har idag lång livslängd. Den digitala tekniken är bra för att föra ut material men de digitala bildernas långsiktiga bevarande är fortfarande osäker. Rättigheterna till fotografierna i dokumentationerna tillhör Hembygdsföreningen och/eller namngiven fotograf.

Text och foto: Klas Lundkvist

Klockan på panncentralen /Carlslund

*Matsals- och köksbyggnaden: detalj östfasaden
/Carlslund*

Känner du igen detta hus?

Hembygdsföreningens styrelse har fått denna bild för identifiering. Vi känner inte igen byggnaden. Den finns inte med i t ex ”Torp och Torpare under Grimstaby” (Skrifter om Väsby 4/1995) eller i någon annan bok om Upplands Väsby.

Om du känner igen huset eller personerna på detaljförstoringen så hör av dig till någon av oss.

Kjerstin Björkman: 070 755 29 70 eller Klas Lundkvist: 070 673 63 47

Minns du VÄSBY?

Kanske är det i slutet av 1920-talet som järnvägarna sträckt upp sig i uniform för att fotograferas på perrongen. Det är sommar och varmt och mannen som inte kan lämna sin post sitter i ett öppet fönster. På den tiden hette stationen Väsby och stationsföreståndaren var Ossian Bill. 14 personer gick det åt för att driva gods- och passagerartrafik. Den ende i den avfotograferade personalgruppen vi vet namnet på är stationsskrivare Simon Pettersson. Fotografen är okänd. Fotot är utlånat av Gunnel Arvidsson, barnbarn till Simon Pettersson.

Inga Lisa Gustafsson

Ur "HVAR•8• DAG"

Gratis och franco

erhålls vår nytukomna
rikt illustrerade stora

**Vinter-
katalog**

om denna annons åbe-
ropas.

**A.-B. NORDISKA KOMANIET,
STOCKHOLM.**

Vill du ge bort ett medlemskap
i hembygdsföreningen?

Kontakta Inga Lisa Gustafsson
tel. 590 336 42

Tiderna äggkalas

Omkring 400 fantasifullda, konstnärliga eller traditionella äggkoppar har ställts ut i hembygdsgården under sommaren. Utställningen kunde visa att det förmodligen inte finns några gränser för hur en äggkopp kan se ut, men så har den ju funnits länge också. Redan i romarriket upptäcktes äggkoppens nytta. Till Sverige kom den på 1800-talet, en lyxpryl som till en början bara fanns i förmögna hem. Så småningom blev den mera allmän i och med att sedan att äta löskokta ägg spred sig. Ännu vid sekelskiftet 1900 var det populärt att som doggåva ge en äggkopp i silver med namn och datum ingraverat.

Vanligast är förstas äggkoppar i porslin och favoritmotiven pigga små kycklingar, pickade

Äggkoppar på längden och på tvären.

höron och färggranna tuppar.

Utställare: Maj Milde, Inga Lisa Gustafsson och Gunborg Lejon.

Inga Lisa Gustafsson

Ur "HVAR•8•DAG"

Planremisser under 2005:

Det var ett tag sedan Hembygden presenterade aktuella remissvar på planförslag från kommunen. Senaste sammanställningen finns i Hembygden 1/2005 (sid 5-7) i anslutning till verksamhetsberättelsen för 2004. I samma nummer finns också en sammanfattning av föreningens remissvar på Översiktsplanen ”Den moderna småstaden”.

På vår hemsida - www.upplandsvasbyhembygdforening.se - har vi sedan i våras publicerat Hembygdsföreningens remissvar på aktuella planärenden från kommunen. Själva planförslagen finns då de är aktuella att läsa på informationscentrum i kommunalhuset och på biblioteket. Svaren i sin helhet finns, utöver på hemsidan, att tillgå på Hembygdsgården eller genom undertecknad

Samrådsförslag: Detaljplan för Sanda Ängar (febr 2005):

Alltför omfattande bebyggelse, landskapet måste hållas mer öppet, större friområden behövs kring gravfältet Fresta 16, byggnaderna öster om Sanda gård begränsas i höjd till en-planshus, acceptabelt med viss bebyggelse på det utgrävda området om byggnaderna placeras lämpligt och avgränsas så att boplatsläget kan urskiljas, tveksamt med byggnader på norrsidan av det utgrävda området.

Samrådsförslag: Detaljplan för område vid Dyvinge gård och Djupängen (febr 2005):

Inga ytterligare golfanläggningar inom kommunen, garantera tillgängligheten för allmänheten, stor risk att området slits för hårt, olämpligt anlägga dammar på banorna.

Samrådsförslag: Planprogram för ny sträckning av Älvsundavägen (mars 2005):

Bra förslag (vägsträckning mellan Älvsunda och Smedby utgått!), skydda den kvarvarande, skogsklädda västra sidan av åsen med gamla stigar mellan Smedby och Antunavägen, analysera gång- och cykelförbindelserna mellan Upplands Väsby och Sollentuna, Antunavägen - Älvsundavägens allékantade historiska sträckning måste bevaras och utvecklas, förnya de befintliga träden, inkludera den äldre vägslingan från Älvsunda västerut mot järnvägen.

Utställningsförslag: Detaljplan för område vid Tunavägens vändplan (mars 2005):

Gammalt planärende; samma synpunkter som tidigare: Skälbyparken - som utgör östra kanten på en av Fysingens gamla vikar och på vars botten det nuvarande Skälby-området är byggt - bör hållas öppen som ett sammanhängande stråk i landskapet.

Utställningsförslag: Detaljplan för Grimsta 51:1, basradiostation med 3G mast i Grimstaparken (maj 2005):

Inget att erinra mot det ändrade läget, tillämpa kommunens policy och den restriktiva inställning till 3G-master kraftfullt, farhågorna kring masternas långsiktiga effekter måste tas på största allvar.

Utställningsförslag: Detaljplan för område vid Norra Frestavägen i Frestaby (maj 2005):

Inget att erinra om planen, underströk vikten av att planen genomförs skyndsamt då de tidigare provisoriska ungdomsbostäder som står kvar obebodda utgör ett trist inslag i området.

Utställningsförslag: Detaljplan för område vid Norra Bollstanäs 2 (reviderat förslag, juni 2005):

Vi står fast vid de ståndpunkter som framförts i anslutning till tidigare förslag: området bör inte bebyggas då det har stora miljökvaliteter och har stor betydelse som friområde i kommundelen.

Utställningsförslag: Detaljplan för område vid Sanda ängar 1 och 2 (sept 2005):

Utöver tidigare synpunkter (se ovan, första planen i sammanställningen): bra att bebyggelsen närmast öster om Sanda gård utgår, förslaget med flerfamiljsvillor i norra delen (Sanda 2) är en intressant breddning av bostadstyper i området men ändrar inte vår tveksamhet till att förlägga byggnader på norrsidan av det utgrävda området.

Samrådsförslag: Detaljplan för Ladbrodammen (oktober 2005)

Inga synpunkter på förslaget, understrukit vikten att detaljplaneprovning alltid sker då det gäller frågor om dagvattendammar.

Förslag till fördjupad översiktsplan för Östra Frestaby (sept 2005) :

Se egen artikel i detta nummer av Hembygden.

Översiktsplanen ”Den moderna småstaden”- strategisk kommunplan 2005-2020:

Se egen artikel i detta nummer av Hembygden.

Klas Lundkvist
070 - 673 63 47

Kärt barn har många namn

”Säger man snask, är man från 30-talet. Säger man godis är man från 50-talet. Säger man gottis är man från Djursholm”, skrev kåsören Gits i Svenska Dagbladet i mitten på 1970-talet. Samtidigt undrade han vart ordet snarr hade tagit vägen. Det ord som han och hans jämnåriga, som hade vuxit upp på 1940-talet, hade använt.

Våra förfäder och mormorsmodrar åt däremot sötsaker, godsaker eller gotter och sparade de ibland arsenikfärgade granna karamellerna i en byrålåda. Om mormorsmodrarna var riktigt fina av sig, användes kanske det franska ordet bonbon.

Ordet godis fick sitt verkliga genombrott i mitten av 1980-talet, då det blev tillåtet att öppna butiker för så kallat plockgodis i lösvikt. Ännu på 1970-talet fanns åsikten att ordet godis tillhörde dåligt språkbruk och borde strykas ur vokabulären. Första belägget enligt Svenska akademins ordbok är dock redan från mitten av 1920-talet. Begreppet lördagsgodis hör 1960-talet till, när lediga lördagar infördes. Idag har uttrycket även spritt sig till politisk retorik eller tipskupongpåsar för vuxna.

Officiellt heter varusortimentet konfektyr, uppdelat i choklad- respektive sockerkonfektyr. Chokladsortimenten består av stycksaker, som Daim (tidigare Dajm), chokladkakor, pastiller och dragéer, som Non Stop, eller praliner, som av Livsmedelsverket kallas ”munsbitsstorlek.”

Sockerkonfektyren består av ett mer varierat sortiment. Där finns gelé- eller vingummi, skumgodis, lakrits i söta eller salta smaker, kolor, klubbtor, halstabletterna samt tuggummi. Marmeladen inte att förglömma. Ordet konfektyr och det besläktade ordet konfekt härstammar från det latinska ordet conficere, som betyder förfärdiga.

Ordet marsipan har ursprungligen avsett en liten ask, men också innehållet i en sådan ask, nämligen finare mandelmassa, som används till konfekt. Idag möts man i smågodisbutiken av de mest mångskiftande namn, som syftar både på form och smak. Vad sägs om salta vantar, sura kastanjer, sylringar, violmojänger, salmiakgrodor, kokosprickar, kisseblöjor eller måsbajs, för att nämna några ur dagens brokiga sortiment. Namnen var nog inte mindre fantasifulla förr, när man gick till apoteket och köpte Tissla tassla, Jungfruskinn eller Gubbskinn.

Ordet choklad, som det kom att användas i Västvärlden, lär ha uppstått genom förväxling av ord. När spanjorerna på 1500-talet hade konfronterats med denna Montezumas hövdingadryck, skulle de ha blandat samman det aztekiska ordet cacauaatl, den av kakaobönan tillredda drycken, med det aztekiska namnet chokolatl, som egentligen var en av kakaobönor gjord maträtt. Idag säger vi kakao om drycken och choklad om det vi äter.

Ur boken ”Godis” av Birgitta och Cia Conrads-son (Nordiska museets förlag)

Bildgäta

Var kan du se detta?

Om du inte känner igen dig har du missat något.

Svar på sidan 29

Hembygdsföreningens remissvar på förslaget till fördjupad översiktsplan för Östra Frestaby

Vi anser att Fresta behöver kompletteras både med bostäder och service. Bostäder med andra storlekar och upplåtelseformer än de som finns i dag är ett viktigt tillskott. De bilder på bebyggelse ("inspirationsbilder"), som finns på sidorna 49-50, ser vi som bra exempel som kan vara vägledande för vilken skala den tillkommande bebyggelsen skulle kunna få. /.../

Bostäder och anpassning till befintlig bebyggelse

De föreslagna 400 bostäderna är alldeles för mycket. Hembygdsföreningen förordar en försiktig utbyggnad längs Frestavägens båda sidor ("Fresta bygata") från kyrkan och förbi Cedernäsvägen. Bebyggelsen får dock inte komma allt för nära Främjartorpet.

Det äldre friliggande huset på Frestavägen 47, Valdengrund, måste bevaras och inpassas i den nya bebyggelsen. Vi kan även tänka oss en viss komplettering direkt öster om Ekbacken, där nybyggnation nu pågår. Övriga delar av planområdet måste förbli obebyggda.

Centrum

I nuvarande Frestaby är den mest centrala platsen kyrkan, församlingshemmet och skolan. Vi kan inte se några skäl till att förlägga ett centrum i utkanten av Frestaby. Med en mer central placering kan centrum utnyttjas av boende i hela Fresta.

Kulturmiljö och landskap

Den föreslagna exploateringen innebär oacceptabelt stora ingrepp i områdets kultur-, natur- och rekreationsvärden. Merparten av området måste bevaras som den kulturmiljö den är med grusvägar, torp, fornlämningar och rekreationsområden. Vi säger därför nej till det föreslagna vägreservatet.

Området är av stor betydelse, inte bara för boende i Fresta. Det är oersättligt och en angelägenhet för hela kommunen. Vikten av att värna om Väsby-bornas tillgång till ostörda och sammanhängande natur- och kulturmiljöer kan inte nog understrykas.

Hembygdsförenings förslag på vilka delar som kan bebyggas respektive måste bevaras framgår av bifogade kartsnitt. [ej med i Hembygden]

För Upplands Väsby Hembygdsförening

Klas Lundkvist

Översiktsplanen ”Den moderna småstaden”- strategisk kommunplan 2005-2020.

Översiktsplanen har under sommaren varit ute på en andra remissrunda: Utöver vad Hembygdsför-
eningen framförde i den första rundan (se Hembygden 1/2005) så lyfte vi nu fram och kompletterade
våra synpunkter med följande:

Årsringar i bebyggelsen:

Det är bra att synsättet med årsringar i bebyggelsen förts in i planen men bör finnas med i texten även
under Stadsliv i Upplands Väsby:

- 1) *Omsorgsfull förtätning och komplettering samt under Bo i Upplands Väsby:*
- 2) *Förändring av ensidigt sammansatta bostadsområden.*

Kvarteret Messingen och spåren av industrihistorien

Kommunstyrelsekontoret uttrycker i samrådsredogörelsen en kluven inställning till hur kvarteret
Messingen bör hanteras i framtiden:

å ena sidan:

Bl a är det viktigt att kvarteret Messingens historia – som i mycket står för det
moderna Upplands Väsby historia – på något sätt uttrycks i den fortsatta omda-
ningen kring stationen och i de centrala delarna. Kommunplanen bör kompletteras
med en skrivning om detta.

och å andra sidan:

Kv Messingen utgör /.../ en mycket viktig del av Upplands Väsby moderna
historia. Området innehåller dock inga byggnader som är av – allmänt sett – stort
kulturhistoriskt värde. Däremot innehåller det som de flesta gamla industriområden
betydande markföroreningar som påverkar exploateringsekonomi för området.
Det är inte troligt att det är möjligt att bevara några av de gamla byggnaderna
men områdets historia bör på annat sätt markeras i den framtida bebyggelsen
och områdeskaraktären.

Att skriva ”Området innehåller dock inga byggnader som är av – allmänt sett – stort kulturhistoriskt
värde” är enligt vår mening helt felaktigt. Byggnader och miljöer som berättar om viktiga delar av sam-
hällets utveckling har i högsta grad ett stort kulturhistoriskt värde. I Riksantikvarieämbetet kulturhisto-
riska värderingsmodell nämns bl.a. kategorierna (under Grundmotiv - dokumentvärde):

- samhällshistoriskt värde
- socialhistoriskt värde
- teknik- och industrihistoriskt värde

Värden som i högsta grad finns inom kvarteret. Messingen!

Utbyggnadsområden

Bostäder/Förtättningsområden:

Kv Messingen:

Med ett genomtänkt hänsynstagande till och bevarande av de industrihistoriska miljöerna så tror vi att antalet lägenheter inte kan bli de 500 som planen anger.

Smedby-Ekebo:

Kompletteringsbebyggelse bör förläggas på parkeringsytorna längs Ekebovägen och Mälärvägen.

Bollstanäs IP:

Utmärkt att förslaget utgått

Bostäder/Nya områden

Väster om Runby (justerat till 600-1500 lägenheter, tidigare mellan 900–1800 lägenheter):

Det är bra att detta område minskats men inte alls i tillräcklig utsträckning. Vi säger nej till en exploatering även av denna minskade omfattning.

Öster om Frestaby:

Vi kan tänka oss en mindre förtätning främst längs Frestavägen (Mer preciserade ståndpunkter presenteras i remissvaret på aktuellt förslag till Fördjupad översiktsplan för området).

Kulturmiljö

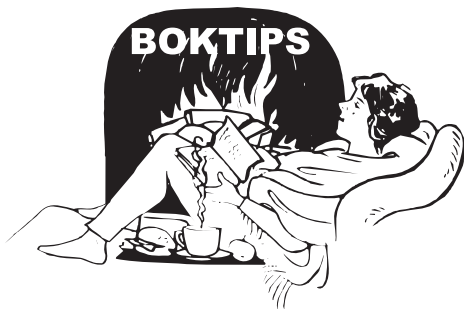
Det är utmärkt att listan (sid. 71) kompletterats med Grimstahamn. Vi efterlyser konkreta synpunkter på våra framförda kompletteringsförslag. Vi saknar fortfarande en bredare beskrivning av olika former av skydd för bebyggelsen.

Allemansrätten

I planen står (sid. 81)

Möjligheterna till att röra sig mellan kommunens olika sjöar och härigenom kunna ta del av de natur- och kulturvärden som finns bedöms vara av stort allmänt intresse. De skisserade sammanhängande uppleveslestråken måste dock anpassas till pågående markanvändning och de privata intressen som finns liksom områdenas känslighet. Samråd med berörda markägare måste ske för att avväga hur de intressekonflikter som finns kan lösas på bästa sätt.

Betydande markområden med stora värden ur natur-, friluft- och kultursynpunkt ägs av privata markägare. I samrådsredogörelsen finns synpunkter från två av kommunens stora markägare. Deras synpunkter måste givetvis beaktas men vi vill understryka att allmänintresset måste ha företräde. Markägarnas intressen får inte inkräkta på allemansrätten.

"Böcker åt alla!"

Glimtar ur Väsby's tidiga bibliotekshistoria av Lisa Wendelius och Laila Norström.

Boken är utgiven av Kultur- och fritidsnämnden i Upplands Väsby kommun 2005 och finns att köpa på Upplands Väsby bibliotek.

När Hammarby sockenbibliotek 1987 fyllde 100 år firades detta genom att gamla medarbetare bjöds in till en programkväll på biblioteket som kallades "Så minns vi biblioteken". Minnen och berättelser från många års arbete i de olika biblioteken spelades in på band, även några kommunpolitiker var närvarande. Eva Björling, som då arbetade som bibliotekarie i Upplands Väsby och som hade tagit initiativet till träffen, inledde med att berätta att hon några månader tidigare hade visat biblioteket för en grupp pensionärer som ställde frågor om bibliotekets historia som hon inte kunde svara på därför att ingen skrift fanns som berättade Väsby's tidiga bibliotekshistoria. Boken "Böcker åt alla" är ett senkommet försök att avhjälpa denna brist. "Bibliotekets vänner" i Upplands Väsby med Gun Lind i spetsen har initierat projektet och hela tiden entusiastiskt stött det.

Före 1952 var Upplands Väsby tre socknar Ed, Fresta och Hammarby och varje socken hade sitt sockenbibliotek, i Ed kallade man det församlingsbibliotek. Ed var först med start 1859 i skolan bredvid kyrkan, Hammarby kom igång 1887 i Strömsbergs skola inte långt från Hammarby kyrka, om Fresta finns i ett protokoll antecknat att biblioteket startade 1 jan 1919 "på grund af det föregående biblioteket nedbrann i december 1917

existerade ej något bibliotek under 1918". Det tyder på att det funnits ett tidigare bibliotek som förmodligen låg i den skola som fanns i närheten av nuvarande Främjartorget.

Tanken bakom sockenbiblioteken i Sverige var att sprida kunskap och bildning till landsbygdens folk. 1833 bildades "Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande ibland allmogen och de arbetande klasserna". 1834 började de ge ut en periodisk skrift, "Läsning för folket". 1850-51 års riksdag beslutade att den skulle delas ut gratis till samtliga socknar för att uppmuntra till bildandet av sockenbibliotek. Flera årgångar finns upptagna i de första bokförteckningarna från Hammarby sockenbibliotek.

1842 är ett viktigt årtal i svensk bildningshistoria, då bestämde riksdagen att alla barn skulle gå i skolan.

För att köpa böcker användes på många håll i landet delar av hundskatten. Hundskatten låg inte i socknarnas budget och kunde därför användas för diverse angelägna ändamål. Det var dyrt att ha hund, det kostade fem riksdaler per "hundskreatur", förmodligen för att man ville få bukt med halvilda hundar som strök omkring och ställde till elände för många bönder.

1903 kom den första industrin till Väsby, det var brukspatron Anton Tamm från Skultuna som grundade Väsby Verkstäder. Nya tider krävde nya bibliotek. För de tre stora folkrörelserna som i opposition mot överheten formade det nya och demokratiska Sverige, frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen var det viktigt VAD man läste men också HUR man läste. Nu uppstod nytt sätt att läsa, det skulle ske med eftertanke, man skulle fundera, samtala, diskutera med andra.

1906 bildades den första fackföreningen i Hammarby och 1909 arbetarkommunen. Arbetarna byggde själva ett Folkets Hus som stod färdigt 1909 och invigdes av Hjalmar Branting.

Man var inte nöjd med de böcker sockenbiblioteket hade. Under några år på 1910-talet fanns en filial till Stockholms arbetarebibliotek i Folkets Hus kök. 1914 fick Hammarby sitt första studiecirkelbibliotek nr 73 av ABF. 1924 flyttade biblioteket

till Väsby skola och delade lokal och personal med sockenbiblioteket. Boksamlingarna slogs ihop men ända fram till början av 1950-talet hade man separat ekonomi, redovisning och bokinköp.

Även i Ed och Fresta fanns ABF bibliotek tillsammans med sockenbiblioteken. I Fresta hade lärarinnan Astrid Bodin länge biblioteket i sin bostad.

Olle Hansen som skötte Hammarbys bibliotek (1938-1973) blev vid Upplands Väsby kommuns bildande 1952 biblioteksföreståndare, fortfarande på sin fritid, när biblioteket i Hammarby blev huvudbibliotek och Ed och Fresta blev filialbibliotek. Hugo Sabel - legendarisk hembygdsforskare och folkbildare - blev den nya biblioteksstyrelsens förste ordförande och fungerade som sådan fram till 1964. Olle Hansen och Hugo Sabel arbetade båda på Optimus och när de träffades på rasterna diskuterade de bok- och biblioteksfrågor.

1950 flyttade biblioteket från Väsby skola till en lokal på Björkvallavägen i Väsby första flerfamiljshus med hyreslägenheter. Lokalen skulle vara ett provisorium tills det planerade Medborgarhuset byggdes där lokal var planerad för folkbiblioteket. Provisoriet kom att vara till 1973 då det nya gymnasiet invigdes av dåvarande utbildningsministern Ingvar Carlsson. Liksom en gång sockenbiblioteket följde med till Väsby skola följde nu kommunbiblioteket med till Vilmundsgymnasiet.

I boken presenteras några av låntagarna och vad de lånade 1915-16.

Ett avsnitt handlar om de "rara" böckerna. En "rar" bok är en sällsynt bok. I biblioteket finns nu ca 800 "rara" böcker från de gamla sockenbiblioteken och ABF-biblioteken. Hälften av böckerna är skönlitteratur, en del mycket slitna. Fackböckerna som finns kvar är i bättre skick vilket tyder på att de inte lånades lika ofta.

Bland de skönlitterära författarna finns många som förekom på flertalet socken och folkrörelsebibliotek vid denna tid. De flesta skrev i den breda realistiska romantraditionen från 1800-talet. Det finns kvar en del slitna och mycket lästa exemplar av Victor Hugo, Emile Zola, Romain Rolland, Wladyslaw Raymont och Grazia Delleda. De

tre sistnämnda kan numera inräknas i kategorin "bortglömda nobelpristagare i litteratur". Andra mycket lästa författare var dansken Martin Andersen Nexö med t ex Ditte människobarn. Jack London och Upton Sinclair står i särklass bland de översatta författarna. De tre sistnämnda författarna presenteras närmare i boken.

En av de första böckerna som köptes in var Anna-Maria Lennngrens "Samlade skaldeförsök" från 1876.

Flera av de "rara" böckerna är inbundna i mycket vackra band.

Sixten Berg (s) som var kulturnämndens ordförande 1974-79 har varit till stor hjälp vid granskandet av fakta till boken.

Förutom inspelningen från "Så minns vi biblioteket" har vi använt oss av Laila Norström f d Nordqvists examensarbete från Bibliotekshögskolan om Hammarby sockenbibliotek, 1981.

Vi har läst gamla protokoll och handlingar och den litteratur som finns om Väsby tidiga historia.

Sixten Bergs och Sven Bodins "Här i Väsby just ingenting sker" från 1982 handlar om folkrörelsernas historia i Väsby.

Ur Väsby ABF-historia 1914-1969 med Sixten Berg som redaktör, den publicerades till ABF:s åttioårsjubileum.

Socialdemokratin i Upplands Väsby: en krönika om åren 1909-1979 av Sixten Berg från 2004.

Alf Nordströms "En bok om Upplands Väsby" från 1973 och Upplands Väsby: kulturhistoriska miljöer, utgivna av Stockholms läns museum 1988 skildrar Väsby historia från äldsta tider till 1980-talet.

"Så byggdes Väsby" av Lars-Göran Ahlqvist och Lena Lönnqvist från 1983 berättar om framväxten av den moderna storkommunen.

Samtliga böcker finns att låna på Upplands Väsby bibliotek.

De är placerade i "Upplands Väsby samlingen.

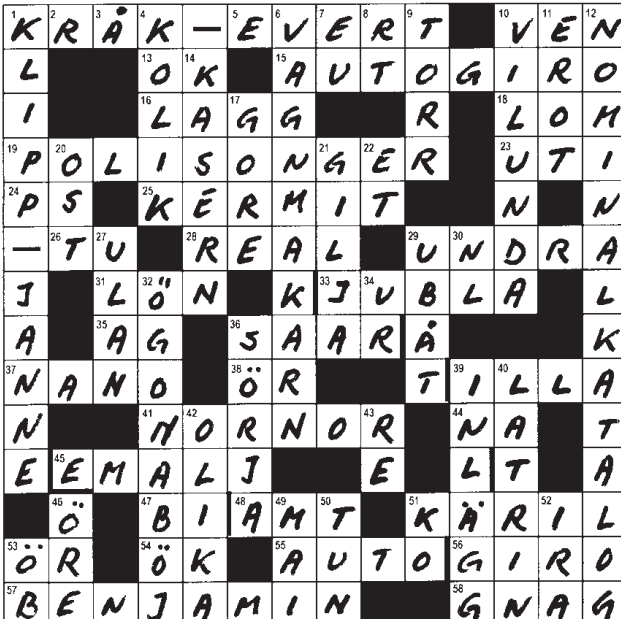
Laila Norström

Julgåtan

I årets julgåta gäller det att identifiera några personer med anknytning till Väsby. Som extra ledtrådar finns olika årtal inbakade i texten. När du kommit fram till vilka personer vi är ute efter, skickar du namnen till ”Julgåtan”, Hembygden, Box 40, 194 21 Upplands Väsby. Svaret vill vi ha senast 15 januari 2006. Glöm inte ditt namn och din adress. Lycka till!

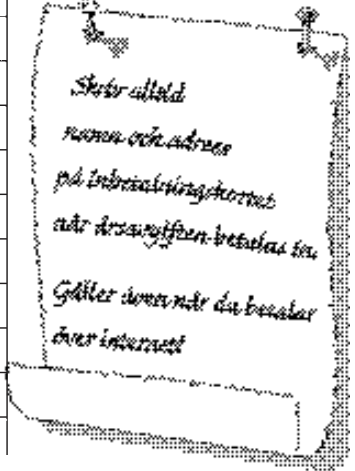
1. Liten till växten, rundhyllt med ett gladlynt sätt. Så beskrivs mannen vi söker i sin släkthistoria. Musikalisk var han också, spelade flera instrument. Viss anknytning till blommor. Dramatiska äventyr i barndomen förde honom genom Europa och slutligen till Stockholm. 1786 utflyttade han till Kaplansbostället i Ed, där han var bosatt resten av sitt liv.
2. Kvinnan vi söker följdes till graven av tjugosju vagnar, höljda av kransar och blommor, komna både från kungahus och vanligt folk. Hon hade sedan ungdomen gjort lycka på scener runt om i Europa och även i USA. 1846 erbjöds hon det högsta gage som man då någonsin hade hört talas om. Några barndomsår tillbringade hon hos en klockarfamilj i Ed.
3. Uppväxt i Sättra och Antuna var denne man. Romantiska idéer om lantlivets behag innebar viss anknytning till Värmland. Gift med barnflickan. Brokig karriär inom skilda yrkesområden. 1839 redovisade han mycket radikala idéer i en bok som fortfarande finns i gymnasieutbildningen. Minst sagt tvivelaktiga affärer med den s.k. Siggestadsbusen tvingade vår man i livslång landsflykt.
4. Vintrarna i Stockholm och somrarna på Lövsta – så såg livet ut i åtskilliga år för kvinnan vi söker. Mestadels höll hon till i köksregionerna vid spisel och spett. Potatis estimerade hon inte, annars var hon bekant med alla dagligvaror, kryddor, frukter och drycker. Någon ”Hjelpreda” behövde hon förmodligen inte själv, men den som kom till 1755 blev mäktigt populär. Vägen till mannens hjärta lyckades hon trots allt inte finna, hon förblev ogift hela sitt liv.
5. Mannen vi söker var en gång arrendator på Torsåker, känd för sin snålhet. Huvudlös finanspolitik, höga skatter, det olagliga kriget i Finland, tyranniska övergrepp och arresteringar vid 1789 års riksdag gjorde att han fick nog. Förklädd och försedd med pistol och kniv sökte han ta livet av rikets högste styresman och attentatet lyckades tack vare komplikationer. Slakten bytte namn och brodern till vår sökte man skänkte ”Holmen två mantal” som grund till hälsofrämjande åtgärder för traktens folk.

Lösning till korsord 03-2005

Vinnare i nr 3/05

Kerstin Hammarin
Jöran Johansson
Karl Uno Lundgren

Ny almanacka för 2006

med

Dräkter vid Mälaren och Östersjön

En trevlig julklapp!

Pris 80 kr

Vid köp av minst 10 ex kostar den 60 kr/st

Almanacka
2006

*Dräkter vid Mälaren
och Östersjön*

Tfn 08-30 21 80

Rätt svar från bildgåta på sidan 22:
Salen på Hembygdsgården.

Gammal jullek

I väntan på klapputdelningen kan man leka denna gamla lek med äpplen. Innan ni äter upp äpplena räknar ni kärnorna i äppelhuset – de avslöjar nämligen vad som väntar i framtiden...

- 1 kärna = förblir ogift
- 2 kärnor = bröllop inom kort
- 3 kärnor = mycket pengar
- 4 kärnor = framgång i yrket
- 5 kärnor = en lång resa
- 6 kärnor = berömmelse
- 7 kärnor = het kärlek
- 8 kärnor = förlorad kärlek
- 9 kärnor = barnafödsel
- 10 kärnor = penningförlust

Hyr lokal med atmosfär!

Upplands Väsby Hembygdsförening erbjuder Nedre Runby gårds LADUGÅRD till fest, konferens, dop, minnesstund, årsmöte, kurser m.m.

LADUGÅRDEN är en modernt utrustad och handikappvänlig lokal med plats för upp till 50 personer. Hörslinga finns. Tillgång till kök med utrustning för enklare förtäring.

LADUGÅRDEN kan hyras privat eller av organisation för enstaka tillfällen eller terminsvis för återkommande verksamhet.

LADUGÅRDEN ligger på bekvämt avstånd från pendeltåg vid Upplands Väsby Hembygds- gård, Hagvägen 2/ Pukslagargatan (Runby), Upplands Väsby. Det finns en stor parkeringsplats i anslutning till lokalen och busshållplatsen finns 150 m från entrédörren.

LADUGÅRDEN kostar att hyra:

Halvdag (max. 4 timmar)	250 kr
Heldag	550 kr
Terminshyra	250 kr/gång

UTHYRNING av lokal:

Ingegerd Peterson tel 08-590 347 78

Siv Rydén, tel. 08 - 590 333 46

Upplands Väsby Hembygdsförening
Box 40, 194 21 Upplands Väsby
Hembygdsgården: Hagvägen 2 / Pukslagargatan
Telefon 08-590 826 40
Plusgirokonto 29 81 91-8

STYRELSE 2004-2005

Kjerstin Björkman, ordförande	Telefon 590 320 82
Kerstin Eriksson, sekreterare	590 331 65
Inger Nyström, kassör	590 820 93
Inga Lisa Gustafsson, registrator	590 336 42
Klas Lundkvist, ledamot	590 936 81
Kerstin Kéry, ledamot	590 849 23
Lena Melin, kommunvald representant	590 849 28

ERSÄTTARE

Ulf Gustafsson, Monica Berglind,
Arnold Härmark, Barbro Kvist,
Vivi Wallin, P O Mörkens

MEDLEMSBLADET HEMBYGDEN

Inga Engdahl, ansvarig utgivare	590 300 20
Inga Lisa Gustafsson	590 336 42
Carin Törner	590 870 69

REVISORER ORDINARIE

Lars Eklund
Göran Sandberg

ERSÄTTARE

Barbro Fredriksson
Anette Ehrnholm

UTHYRNING AV LADUGÅRDEN

Ingegerd Peterson	590 347 76
Siv Rydén	590 333 46

Valberedning

Roman von der Heide, Anna-Liisa Bergman, Solveig Flemmer